

Etiketjes plakken. Het is maar net wat je normaal vindt.

Tekst: Elian Hattinga van 't Sant

De ideeën en gevoelens achter de termen waarmee we het gedrag van onze honden aanduiden - vriendelijk, drammerig, chagrijnig, sociaal, gereserveerd.... noem maar op – zijn waardeoordelen: ze weerspiegelen ons eigen, persoonlijke referentiekader maar ook de waarden en normen van onze maatschappij. Verschuivingen in die termen geven verschuivingen aan die in de maatschappij hebben plaatsgevonden. Soms gaat het om accentverschuivingen, soms krijgen bepaalde waardeoordelen een andere, heel nieuwe lading. Maar er komen ook nieuwe waardeoordelen bij. Bijvoorbeeld omdat medische ontdekkingen die interessant zijn voor een groter publiek via televisie, kranten, tijdschriften en internet doordringen tot de massa en gemeengoed worden.

Overeenkomsten

De tendens om drukke honden ADHD-honden te noemen of om van een hond die wat moeilijk contact maakt te zeggen dat het een autist is, geeft vaak alleen maar aan dat er een grotere groep mensen is die deze woorden kent en er een bepaald algemeen beeld bij heeft. Dat is niet verwonderlijk als je bedenkt dat er in de media veel aandacht is geweest en nog steeds is voor ADHD (Attention Deficit Hyperactive Disorder) en dat bijna iedereen wel ergens in zijn kennissenkring gehoord heeft van een kind dat hiervoor Ritalin slikt. Of dat dirigent Jaap van Zweden, een toch niet geheel onbekende Nederlander, in de Libelle openlijk vertelt over zijn autistische kind. Het maakt dat mensen gemakkelijk etiketjes gaan plakken op gedrag dat hier en daar kenmerken heeft van bepaalde algemene symptomen van deze gedragsstoornissen. Bij mensen en ook bij honden. Want de hond is bij velen zozeer lid van het gezin geworden, dat we geneigd zijn om zijn gedrag steeds meer te bekijken als dat van een familielid of goede vriend. Waar nog niet zo lang geleden meer nadruk werd gelegd op de verschillen in gedrag tussen hond en mens, hebben we nu vaak meer oog voor de overeenkomsten.

Stroomversnelling

Niet alleen door de veranderde rol van de hond in ons leven, is het meer gebruikelijk geworden om honden “typisch menselijke” gedrags- en stemmingsstoornissen toe te dichten. Doordat de ontwikkelingen op gebied van genetica, neurofysiologie en neuropsychologie de laatste decennia in een stroomversnelling zijn geraakt, kan steeds vaker aantoonbaar bewezen worden dat mens en dier niet zo verschillend zijn als hun uiterlijk doet vermoeden.

Zo is bijvoorbeeld uit een vergelijking van DNA volgordes in het genoom van de mens, de hond en de muis gebleken dat de hond genetisch gezien meer lijkt op de mens dan de muis. Dat is opmerkelijk omdat de hond evolutionair verder afstaat van de mens dan de muis. De hond blijkt dus in bepaalde opzichten parallel aan de mens te zijn geëvolueerd.

MRI-scans, die de werking van bepaalde neurotransmitters in de hersenen zichtbaar maken, laten zien dat zich in de hersenen van mensen en honden vergelijkbare bio-chemische processen voltrekken. Metingen van hormonen in het bloed geven aan dat honden en mensen hormonaal op gelijke wijze reageren op bepaalde prikkels.

Het wordt daardoor steeds duidelijker dat honden en mensen niet alleen voor een deel aan dezelfde lichamelijke ziektes lijden, zoals bepaalde vormen van kanker, maar ook aan dezelfde neuro-psychologische stoornissen, tengevolge van genetische of biochemische

defecten. Zo is het is langzamerhand wel algemeen geaccepteerd dat honden aan depressies en bi-polaire stoornissen kunnen lijden. Dat ook ADHD bij honden voorkomt is uit MRI-scans gebleken: vergeleken met honden zonder hyperactieve klachten, vertoonden honden met ADHD afwijkingen van de normaalwaardes in bepaalde neurotransmitter systemen. Dat geldt ook voor OCD's (*Obsessive Compulsive Disorders*), beter bekend als 'dwangneuroses', zoals bijvoorbeeld schaduwjagen. Van het hoe, wat en waarom van autisme is daarentegen alleen al bij mensen zo veel onbekend, dat het veel te vroeg is voor het stellen van een dergelijke diagnose bij honden.

Medicalisering.

Deze medicalisering van afwijkend gedrag heeft bepaalde voordelen. Het is in zekere zin prettig voor hondeneigenaren om te kunnen zeggen dat hun hond een neuropsychologische stoornis heeft. Net als mensen met een kind met een gedragsstoornis is hen meestal, soms tot vervelens toe, door hun omgeving voorgehouden dat ze die hond eens beter moesten opvoeden. Over honden heeft iedereen immers, net als over kinderen, een mening die zich nogal eens beperkt tot verheerlijking van de eigen opvoedmethodes: "Geen wonder dat dat beest zo druk is, hij mag ook altijd alles!" "Als het mijn hond was, dan zou ik hem wel eens even laten zien wie de baas is, dan was het heel gauw afgelopen!"

Voor mensen die zich suf getraind hebben en alle regels van Rust, Reinheid en Regelmaat in acht hebben genomen, zijn openlijke of verholde opmerkingen over een verkeerde opvoeding om wanhopig van te worden. Een officiële medische diagnose komt dan als een opluchting: gelukkig, het lag niet aan hen. En ze kunnen het nog bewijzen ook.

Plasticiteit

Daarmee is nog niet gezegd dat opvoeding en omgevingsfactoren helemaal niet van belang zijn. Het aanpassingsvermogen en de plasticiteit van genen, hersen- en zenuwcellen blijkt veel groter te zijn dan aanvankelijk werd gedacht. Het heeft in veel gevallen weldegelijk zin om een ADHD hond te trainen en structuur te bieden of om een hond die moeite heeft met sociaal contact te knuffelen of een hond met een depressie af te leiden en aan het werk te zetten. Daarmee kunnen bepaalde zenuwcellen worden gestimuleerd en hormonen en neurotransmittersystemen in positieve zin worden beïnvloed. Een eventuele behandeling met psychofarmaca kan zo worden ondersteund.

Andersom kunnen omgevingsfactoren ook verantwoordelijk zijn voor gedrag dat psychopathologisch lijkt te zijn. Honden die onvoldoende rust en slaap krijgen kunnen hyperactief worden. Evenzo kan onvoorspelbaarheid en onveiligheid van de omgeving hyperactiviteit tot gevolg hebben. Honden die onvoldoende sociaal zijn gestimuleerd kunnen moeite hebben om zich te hechten. Het is dus helemaal niet zo eenvoudig om de oorzaak van bepaald gedrag te achterhalen. Daar is vaak veel gepuzzel voor nodig.

Abnormaal?

Door echter in algemene zin te praten over uit de toon vallend gedrag in termen van ADHD, autistisch, neurotisch en depressief loopt men ook het risico dat gedrag dat eerst normaal was (= als normaal werd geaccepteerd) een negatief stempel krijgt; dat men het gaat het beschouwen als abnormaal en pathologisch. De grenzen van wat als normaal wordt beschouwd, worden daardoor nauwer afgeperkt en de bereidheid om afwijkend gedrag te accepteren neemt af.

Voor mensen kan dat proces vervelend uitpakken, maar voor honden nog meer. Men vergeet namelijk al gauw dat bepaald afwijkend of extreem gedrag bij honden heel goed kan horen tot het normale gedragsrepertoire van een bepaald ras en dat men dat gedrag de ruimte moet geven. Bij honden is immers in het verleden om functionele redenen bij uitstek geselecteerd op bepaalde eigenschappen. Collies en herdershonden moesten razendsnel reageren op uitbrekende schapen of aanwijzingen van de herder, terriërs werden geacht een voorbij schietende rat onmiddellijk te pakken. Kuddebewakers moesten terughoudend en gereserveerd ten opzichte van vreemden zijn. Daardoor kwam echter het gangbare gedrag van bepaalde rashonden aan de uitersten van het doorsnee ' normaal' gedrag te liggen. Voor de hondenliefhebber die daar echter geen weet van heeft, is het gedrag van zo'n hond al gauw een beetje te veel van het goede en daardoor abnormaal. Snel reagerend wordt dan gemakkelijk als ADHD, alert als neurotisch, terughoudend als autistisch bestempeld.

Mensen plakken gemakkelijk etiketten. Dat is begrijpelijk, want we kunnen niet anders. Het is de enige manier om greep te krijgen op de gecompliceerde wereld om ons heen; om er structuur in aan te brengen. Het kan je er bewust van maken dat er iets aan de hand is. Maar het kan ook je blik vertroebelen. Het blijft dus zaak om je grijze hersencellen optimaal te blijven gebruiken bij het in kaart brengen van 'ander' gedrag.